

Põhivara kordamine

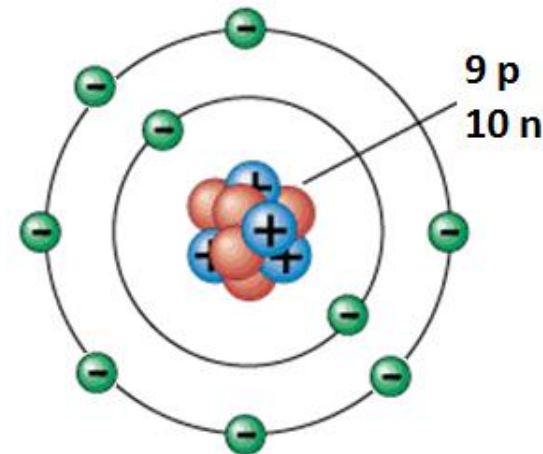
8. klass

Põhimõisted

1. keemiline element	1. ioon	1. leelis
2. keemiline reaktsioon	2. katioon	2. sool
3. lihtaine	3. anioon	3. indikaator
4. liitaine (keemiline ühend)	4. kovalentne side	4. neutralisatsioonireaktsioon
5. lahus	5. iooniline side	5. redutseerija
6. emulsioon	6. metalliline side	6. redutseerumine
7. suspensioon	7. oksüdatsiooniasend	7. oksüdeerija
8. aerosool	8. oksiid	8. oksüdeerumine
9. aatom	9. hape	9. redoksreaktsioon
10. molekul	10. alus	10. korrosioon

Aatomi ehituse seosed perioodilisussüsteemiga

- 1) Aatomnumber (järjenumber) = tuumalaeng =
= p arv = e koguarv
- 2) Perioodi number = elektronkihtide arv
- 3) A-rühma number = e arv väliskihil = max o.a
- 4) B-rühma elemendil on väliskihil tavaliselt 2 e
- 5) Ümardatud aatommass =
= massiarv = p arv + n arv
- 6) e suurim arv kihtidel: 2, 8, 18, 32
- 7) Väliskihil kuni 8e, eelviimasel kuni 18e

Elektronskeem

1. Elemendi sümbol ja tuumalaeng (= järjenumbr).

Na: +11

Fe: +26

2. Püstjoon ja selle järele märgime kaarekestega elektronkihid (kihtide arv = perioodi number).

Na: +11 |)))

Fe: +26 |))))

3. Kõige parempoolse kaarekese sisse väliskihi elektronide arv (A-rühma number või B-rühma elemendi korral 2).

Na: +11 |)) 1)

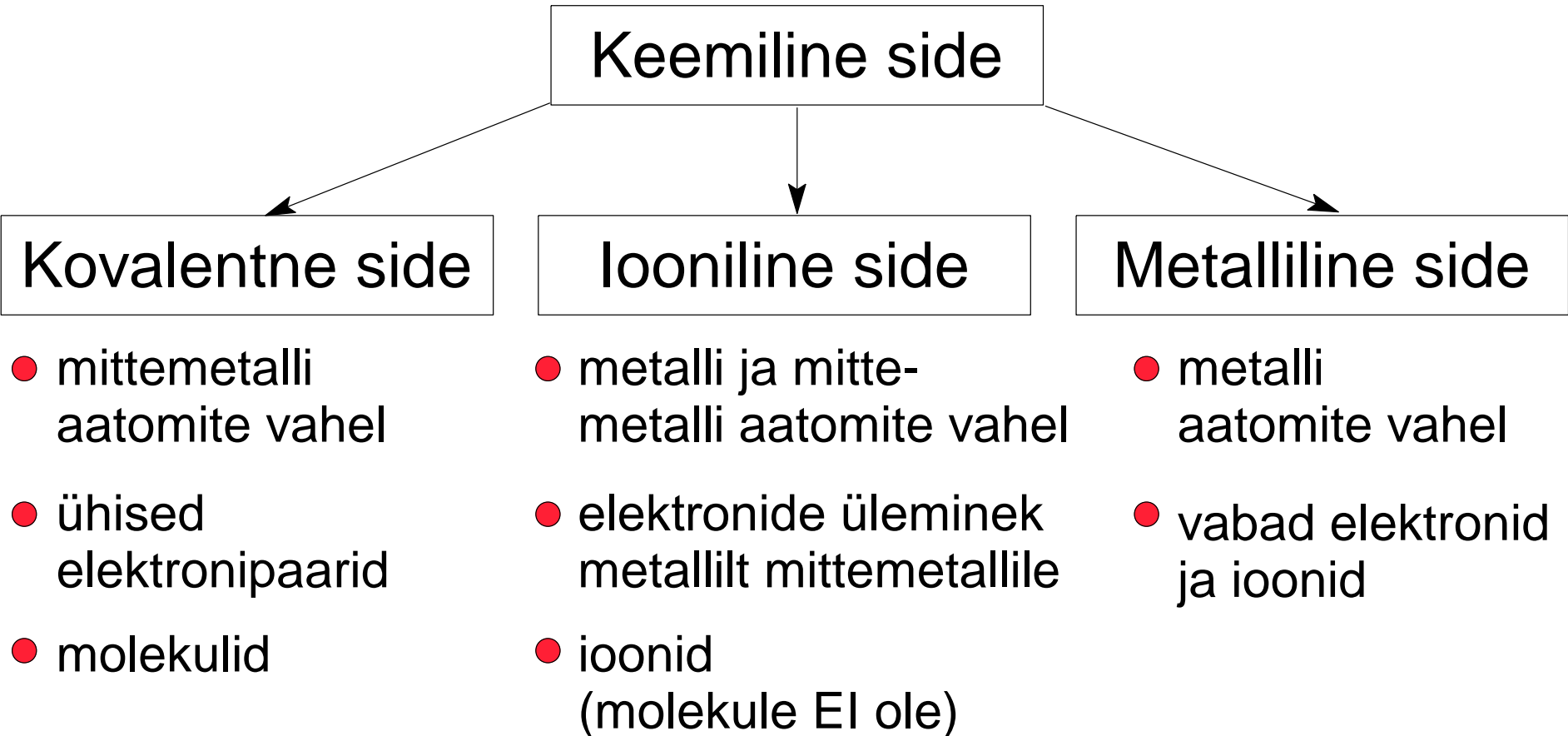
Fe: +26 |))) 2)

4. Täidame sisemised elektronkihid järgmiselt: 2, 8, 18, 32
Seejuures tuleb **eelviimase** kihi elektronide arv leida arvutamise teel: liidame kokku juba kirjapandud elektronide arvud ja lahutame saadud summa elektronide koguarvust.

Na:+11 | 2) 8) 1)

Fe:+26 | 2)8)14)2)

Keemilise sideme alaliigid

Ainete liigitamine ehituse põhjal

Ained

```
graph TD; A[Ained] --> B[Molekulaarsed]; A --> C[Mittemolekulaarsed];
```

Molekulaarsed

- koosnevad molekulidest
- kovalentne side
- molekulide vahel nõrgad jõud
- madal st^0 , pehmed

Mittemolekulaarsed

- koosnevad ioonidest või aatomitest
- iooniline side, metalliline side
- kõrge st^0 , kõvad

Osakeste arvu tähistamine

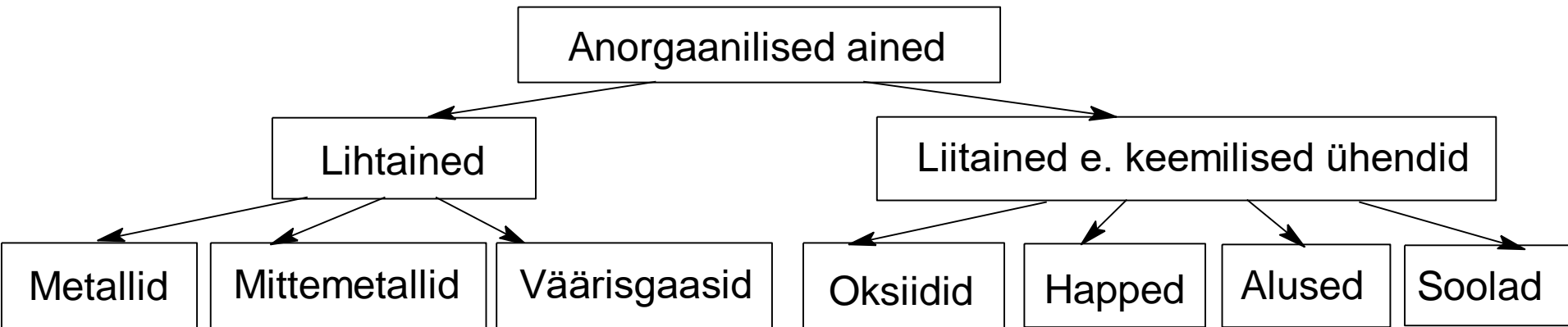
- **Lihtainete tähistamine**

- Elemendi sümbol tähistab ühte aatomit: Cl – üks kloori aatom
- Kui sümboli **järel** on indeks, siis on tegemist molekuliga:
Cl₂ – üks kloori molekul
- Kui valemi **ees** on kordaja, siis näitab see aatomite või molekulide arvu: 4Cl – **neli** kloori aatomit, 3Cl₂ – **kolm** kloori molekuli

- **Liitainete tähistamine**

- Valem tähistab ühte molekuli (molekulaarse aine korral):
H₂O – üks vee molekul
- Kui valemi **ees** on kordaja, siis näitab see molekulide arvu:
5H₂O – **viis** vee molekuli

Anorgaaniliste ainete liigitamine

- **Oksiidid** on ained, mis koosnevad kahest elemendist, millest üks on hapnik
- **Happed** on ained, mis annavad vesilahusesse vesinikioone H^+
- **Alused** on ained, mis annavad vesilahusesse hüdroksiidioone OH^-
- **Soolad** on kristalsed ained, mis koosnevad metallikatioonidest ja happeanioonidest

Tähtsamad happed ja happeanioonid

HCl	vesinikkloriidhape	Cl ⁻	kloriid
H ₂ S	divesiniksulfiidhape	S ²⁻	sulfiid
H ₂ SO ₃	väävlishape	SO ₃ ²⁻	sulfit
H ₂ SO ₄	väävelhape	SO ₄ ²⁻	sulfaat
H ₂ CO ₃	süsihape	CO ₃ ²⁻	karbonaat
H ₃ PO ₄	fosforhape	PO ₄ ³⁻	fosfaat
HNO ₃	lämmastikhape	NO ₃ ⁻	nitraat
H ₂ SiO ₃	ränihape	SiO ₃ ²⁻	silikaat

Metalliühendite nimetamine

- Metallil on muutuv o.a

metall + (o.a) + oksiid/hüdroksiid/anioon

CuO – vask(II)oksiid

Fe(OH)_3 – raud(III)hüdroksiid

$\text{Sn}_3(\text{PO}_4)_2$ – tina(II)fosfaat

- Metallil on püsiv o.a (IA, IIA, IIIA)

metall + oksiid/hüdroksiid/anioon

Na_2O – naatriumoksiid

Ba(OH)_2 – baariumhüdroksiid

K_2CO_3 – kaaliumkarbonaat

Mittemetallioksiidid

1. variant - **mittemetalli nimi + (o.a) + oksiid**
2. variant - nimetuses näidatakse aatomite arvud eesliidetega:

2 – di-   5 – penta-   8 – okta-
3 – tri-   6 – heksta-   9 – nona-
4 – tetra-   7 – hepta-   10 – deka-

N_2O_5 – dilämmastikpentaoksiid
ehk lämmastik(V)oksiid

Valemi koostamisel leiame indeksid nimetusest eesliidete järgi:

tetrafosfordekaoksiid – P_4O_{10}

Valemite koostamine

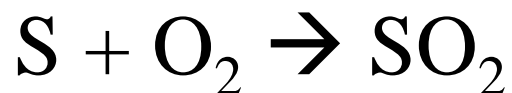
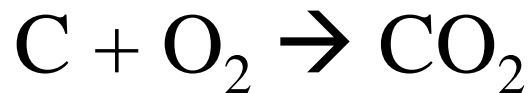
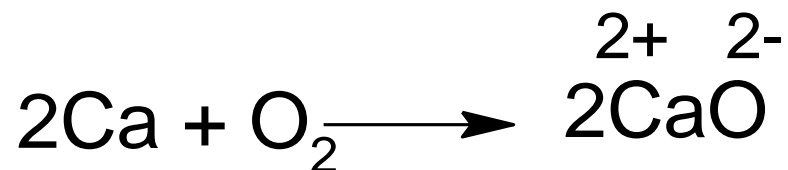
Kasuta alati o.a või ioonide laenguid

- Kirjuta ioonide laengud sümbolite kohale
- Kui saab, siis taanda
- Indeksite saamiseks võtame taandatud laengud „risti”

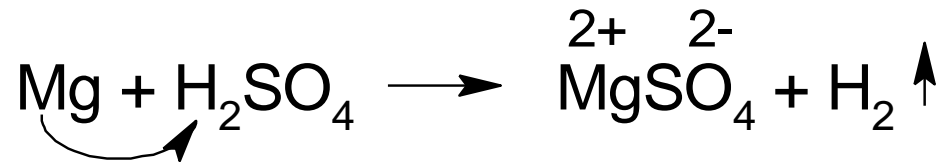
Oksiidide tekkereaktsioonid

- Põlemisel ained oksüdeeruvad hapniku (O₂) toimel → tekivad oksiidid

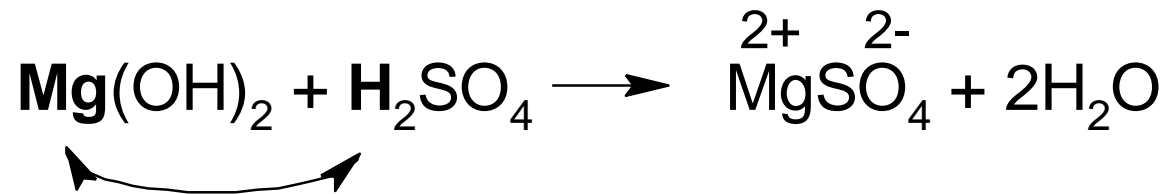

Hapete reageerimine metallide ja alustega

- metall + hape $\rightarrow$ **sool** + H_2
  - Vaata pingerida! (ei kehti HNO_3 ja konts H_2SO_4 korral)

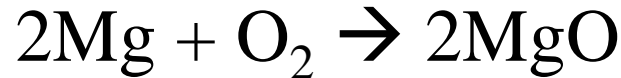
- alus + hape $\rightarrow$ **sool** + H_2O

Kokkuvõte reaktsioonivõrrandite koostamisest

1. Lähteainete järgi tunne ära reaktsioonitüüp ja kirjuta välja saadused

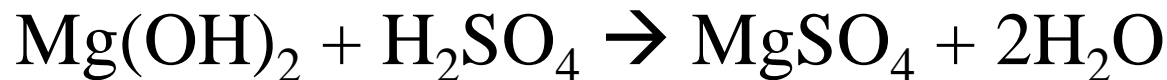
- lihtaine + $O_2 \rightarrow$ oksiid

- metall + hape $\rightarrow$ sool + H_2

- alus + hape $\rightarrow$ sool + H_2O

2. Leia laengute abil indeksid valemitesse

3. Tasakaalusta reaktsioonivõrrand

Lahuse massiprotsent

- Lahuse massiprotsent näitab, mitu protsenti moodustab lahustunud aine mass lahuse kogumassist

$$m_{\text{lahus}} = m_{\text{lahusti}} + m_{\text{lahustunud aine}}$$

100% p%

$$p = \frac{m_{\text{lahustunud aine}}}{m_{\text{lahus}}} \cdot 100\%$$

$$\begin{array}{l} m_{\text{lahus}} \quad \text{---} \quad 100\% \\ m_{\text{lahustunud aine}} \quad \text{---} \quad p\% \end{array}$$

Näidisülesanne 1

Mitme protsendiline lahus saadi, kui 380 g vees lahustati 20 g soola?

Lahuse mass : $380 \text{ g} + 20 \text{ g} = 400 \text{ g}$

Koostame vörde: $400 \text{ g} - 100\%$

$20 \text{ g} - x$

Avaldame lahuse protsendi : $x = \frac{20 \text{ g} \cdot 100\%}{400 \text{ g}} = \underline{5\%}$

Näidisülesanne 2

**Mitu grammi tuleb võtta soola ja vett, et saada
200 g 15%-list lahust?**

Koostame võrde: 200 g – 100%
                  x   – 15%

Avaldame lahustunud aine massi: $x = \frac{200 \text{ g} \cdot 15\%}{100\%} = \underline{30 \text{ g}}$ soola

Lahusti mass : 200 g – 30 g = 170 g vett

Näidisülesanne 3

Mitu grammi 20%-list lahust saab valmistada 5 g soolast? Mitu grammi vett tuleb selleks võtta?

Koostame võrde: $x - 100\%$
 $5 \text{ g} - 20\%$

Avaldame lahuse massi: $x = \frac{5 \text{ g} \cdot 100\%}{20\%} = \underline{25 \text{ g}}$ lahust

Lahusti mass: $25 \text{ g} - 5 \text{ g} = \underline{20 \text{ g}}$ vett

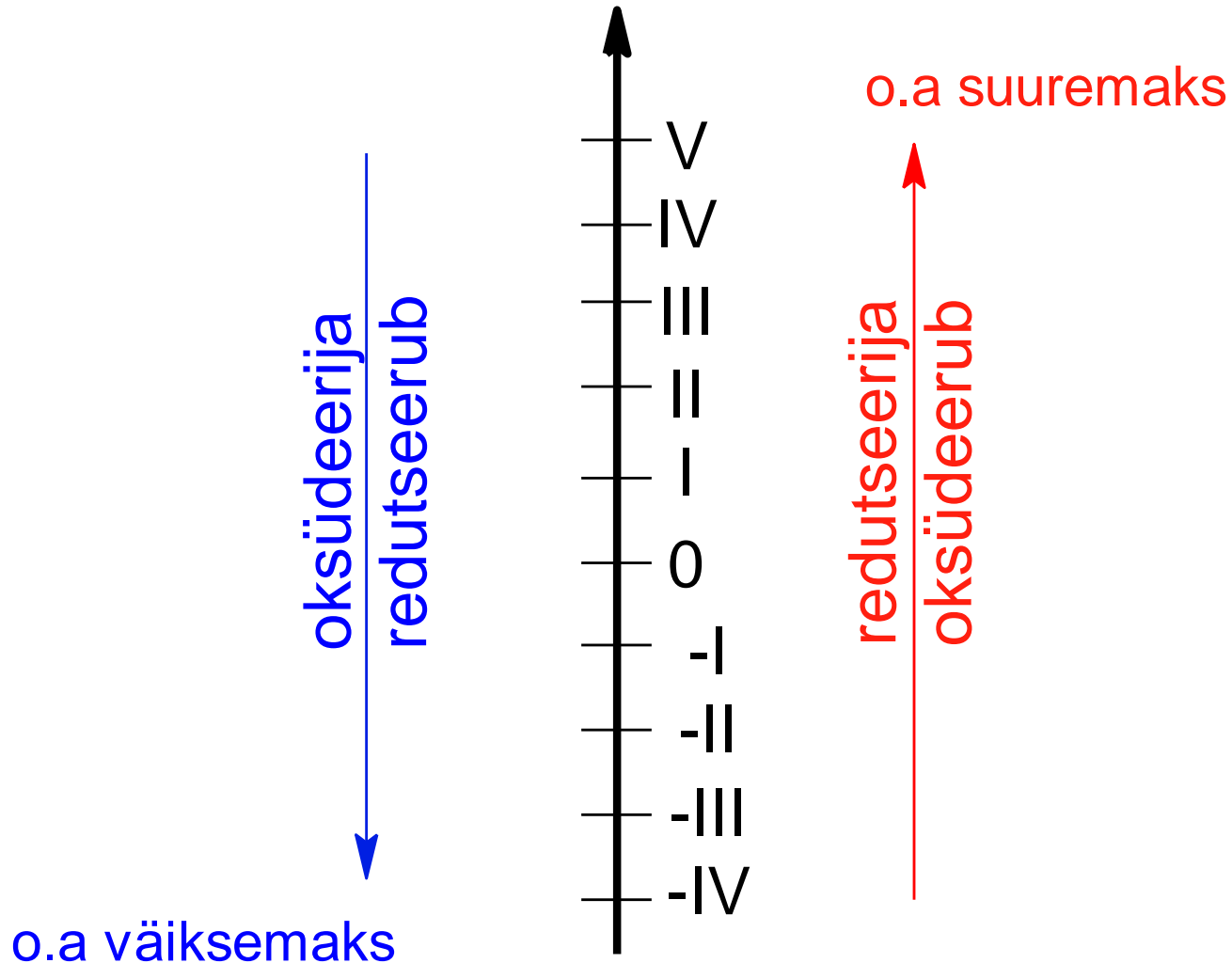
Tihedus

- Tihedus näitab ühikulise ruumalaga ainekoguse massi

- $\rho = \frac{m}{V}$ $m = \rho \cdot V$ $V = \frac{m}{\rho}$

- Vee tihedus $\rho = 1 \text{ g/cm}^3 = 1000 \text{ kg/m}^3$

O.a muutumine redoksreaktsioonis

Olulised ained

- CO_2
- SiO_2
- Fe_2O_3
- HCl
- H_2SO_4
- NaOH
- Ca(OH)_2
- NaCl
- CaSO_4
- CaCO_3